



דף קד.

תוכן ענינים

- א. בענין דצריך סנדל דלהילוכתא עביד.
- ב. בענין אי חליצה הוי דין משום כתובה.
- ג. בענין ביאור הנידון אי הוי כתחילת דין.
- ד. בענין דין שצריך ראוי לאמירה.

חליצה בלילה חליצתה כשרה ור' אלעזר פוסל וכו'

והכא בהא קמיפלגי מר סבר חליצה כתחלת דין דמיא ומ"ס כגמר דין..

א] בענין פלוגתא דתנאי אי חליצה פסולה בלילה, ובענין מ"ט נחשב חליצה לדין.

א. מבואר דנחלקו תנאי אי חליצה בלילה פסולה, ובגמ' מפרש דמ"ד דחליצה בלילה פסול משום דהוי כתחילת דין דפסולה בלילה, ואידך מ"ד ס"ל דהוי כסוף דין דאין לילה פוסל. ופרש"י חליצה דין הוא דגובה כתובתה.

ב. וחזינן ברש"י דין חדש דמאחר דהחליצה מתירה לשוק והיא תובעת כתובתה לכן הוי כדיני ממונות עד כדי כך דפוסל החליצה אפילו בדיעבד אם נעשית בלילה, ונעיין ברא"ש שהוכיח מזה דהדן בלילה אין דינו דין וכדחזינן דהחליצה נפסלת, וביש"ש דחה דדוקא בחליצה בלילה פוסלת דכתיב ככה לעיכובא, אבל בשאר דינין אין לילה פוסל, ותמה עליו האמרי בינה הא כל החיוב כתובה הוא דרבנן ואיך שייך שככה קאי עליו. ובקר"א הקשה עוד דלא יהא טפל חמור מן העיקר דבדיני ממונות שהוא עיקר דינים הנאמר בכל מקום לילה אינו פוסל, וחליצה דמיא לדין אז לילה פוסל, ועיי' דלילה פוסלת מעיקר הדין.

ג. והנה לרש"י דיש להחליצה שם דין מחמת הכתובה, יליע אי זהו הטעם דצריך שלשה דיינים, או דלמא זהו דין נוסף דמלבד גזה"כ של זקנים כיון דע"י החליצה זכתה בהכתובה חל בהדין תורה דהוי כדיני ממונות ושוב צריך ב"ד אבל אינו חלק מפרשת דיינין שנאמר במצות חליצה.

ד. ויש הוכחה גדולה דהא דמקרי דין בסוגיין לגבי לילה אינו דבר נפרד מהדין שלשה אלא ששניהם חד דינא הם, דעיין בקר"א שתמה על רש"י דאי הוי כדין משום כתובה ולכן לילה וקרובים פוסלים א"כ יהיו הדיוטות פוסלין ג"כ ולמה לא בעינן מומחין מצד כתובה.

ה. ומחמת האי הוכחה דסגי בהדיוטות הקר"א חולק על רש"י ופי' דהוי גזה"כ בעלמא להצריך ג' ושהוי כדין רק לענין זה. ו. ותמוה דעת רש"י איך א"צ מומחין ככל דין, וצ"ל דדין ג' דיינים לחליצה הוא גופא משום דהוי דין אז מתיישב בפשיטות דלגבי מומחין יש לנו גזה"כ דסגי בהדיוטות דכך נכלל בעצם גזה"כ דהדיוטות דבהך דין במיוחד סגי בהדיוטות [אולם אי הוי שני דינים דהיינו דיש גזה"כ להצריך ג' דיינים, ויש סברא של כתובה הפועל שם דין עליו, אז למה יגרע חליצה מכל דיני ממונות דצריכין מומחין לעיכובא].

ז. וכן מבואר בגו"ב (אה"ע תנינא סי' קי"ד) שכתב על דברי רש"י וז"ל וכוונתו בזה דלהכי מדמינן לה לדיני ממונות ולא לדיני נפשות לפי שאין כאן לתא דנפשות אבל יש כאן דיני ממונות לענין כתובה והוא על דרך שאמרו בשילהי יבמות כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמי וה"ה כאן בשביל הכתובה היא כדיני ממונות אבל לא בשביל זה מקרי דין דבלא"ה מיקרי דין מדכתיב השערה אבל ע"י הכתובה מיקרי דיני ממונות ולא דיני נפשות וכו', עכ"ל.

ח. ומבואר דעיקר הדין ב"ד נלמד מקראי, ורק כדאי לדמותו לממון יותר מנפשות כיון דיש בו כתובה, ולפי"ז מיושב היטב קושית הקר"א למה א"צ מומחין מצד הכתובה, דלפי"ז גדר הב"ד כבר קבע התורה דסגי בהדיוטות ורק לשאר דינים הוא דומה לדיני ממונות לפסול בלילה וכדו'.

ט. ויש נ"מ גדולה בכל זה: לגבי דינו של הרמ"א, דעיין ברמ"א (סי' קנ"ט סעיף ד') שכתב דהנוטל שכר לחליצה יתכן שהוי חליצה פסולה כיון דהנוטל שכר לדון דינו בטלין. וילייע אי חליצה הוי ככל הוראת ב"ד דשייך הך דין דדינו בטלין, ויתכן דיהא תלוי דאי יש גזה"כ בעלמא שיעשו בפני ג' אז ל"ש בו דינא דנוטל שכר לדון, משא"כ אי הוי ממש דין וצ"ע.

ב] הגמ' מפורש דנחלקו אי חליצה הוי כתחילת דין או כגמר דין. ביאור שורש המחלוקת.

א. הגמ' מסיק דפלוגתא אי חליצה כשרה בלילה תלויה אי חליצה דומה לתחילת הדין או לסוף הדין. וצ"ב מהו הנידון. ב. באור זרוע (') כתב ב' דרכים והתם תלויין במה שנתבאר לעיל. דלרש"י דחליצה הוי כדין משום כתובה, אז הנידון איך לדונו לגבי כתובה, דת"ק ס"ל דכיון דמתחלת עכשיו לתובעו הוי כתחילת דין, ור"א ס"ל דכתובה כגביא והוי כסוף.

ג. אולם אי הוי דין מגזה"כ מחמת עצם החליצה [וכן להריטב"א מחמת דבר שבערוה] אז צ"ל באופ"א, וביאר דבר נפלא דנחלקו באיסור יבמה לשוק האם הוי אישות החי או אישות המת, דאי האיסור מחמת זיקת המת נמצא שהחליצה היא גמר ההיתר של אישות המת [דהתחיל ההיתר בשעת מיתה דנסתלקה ממנה איסור אשת איש דחנק ומסיים ההיתר לגמרי] אבל אי האיסור משום זיקת החי אז ע"י החליצה מתחיל את ההיתר דהוי כתחילת דין, ודו"ק.

דף קד: החרש שנחלץ והחרשת שחלצה וחולצת לקטן חליצתה פסולה וכו' והא אמרי דבי רבי ינאי לפי שאינו באמר ואמרה וכו'.

[ג] בענין פסול חרש וחרשת לחליצה משום דאינן ראויין לקריאה, ותמיה דתיפוק ליה דאינן בני דיעה.

- א. תנן במתני' דחליצת חרש וחרשת פסולין, ומבואר בגמ' למסקנא שטעם הפסול משום שאינן בני קריאה, ואע"ג דקריאה אינו מעכבת מ"מ ראוי לכך בעינן כדאמרין בעלמא דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת, והנך אינן ראויין לקריאה.
- ב. והקשו התוס' והרשב"א למ"ל טעם זה שאינן באמירה, הרי חרש וחרשת אינם בני דעה ולא שייך בהו חליצה כדתניא להלן (דף קו.) שאינה חליצה עד שיתכוונו שניהם, ובאמת הגמ' ס"ד כן, אולם למסקנא אמרו דהטעם רק משום דלאו בני קריאה נינהו, והא גם לאו בני דעה נינהו. וכן הקשו לגבי קטן למ"ל קרא למעטו, ובקטנה איך יתכן שחולצת.
- ג. תי' התוס' והראשונים, דמירי שהבית דין עומדים על גבם ומורים להם לעשות את החליצה כתיקונה, וכעין מה דמצינו לגבי כתיבת הגט דגם חרש ושוטה וקטן כשרים לכתובת הגט כשגדול עומד על גביו (גיטין דף כג.) ע"ש.
- ד. ובחידושי רבינו חיים הלוי (ה' יב"ח) ובשערי ישר (ש"ז פ"ו) ובקובץ הערות (סי' ע"ו) תמיהו מאי שנא חליצה ולשמה בגט דמהני ע"י קטן שגדול עומד על גביו, ואילו בגיטין וקידושין וקנינים לא מהני ע"י שקטן עומד על גביו [והרי זה מפורש להלן דף קיב: דחרש שיש לו אשה מדאורייתא לא יוציא עולמית דליכא שום עצה שיגרש וחזינן דלא מהני שם גדול עומד על גביו, וכן מוכח לגבי קידושין ועוד, וא"כ איך כתבו עצה זה בחליצה].
- ה. **מהלך א.** ותירצו האחרונים דבר יסודי בדברי התוס', דחלוק גיטין וקידושין וקנינים מחליצה ולשמה בגט, דגיטין וקידושין האדם פועל את החלות וצריך דעת הבעלים לחלות, וע"י גדול עומד על גביו לא חשיב שהקטן נעשה בר דעת.
- ו. משאיכ חליצה אין החולץ פועל את חלות ההיתר אלא עושה מעשה חליצה וההיתר נפעל ממילא, וצריך להתכוון שהמעשה יהיה מעשה חליצה ולא חליצת נעל בעלמא, וזה מהני ע"י גדול עומד על גביו, וכן לשמה סגי בכוונה לשמה וא"צ דעת בעלים לפעל חלות ולכן מהני גדול עומד על גביו.
- ז. ובקובצה"ע האריך שיש בגדר זה בחליצה עוד כמה נפק"מ, א] שאין החולץ יכול להטיל תנאי בחליצה, ב] ולא מהני חליצה שתתיר לאחר ל' יום, ג] וכן לא מהני שיוור בחליצה, ד] ולא מהני חזרה מחליצה כמו בקנינים, ה] וכן דלא אמרינן אי עביד לא מהני, ו] וכן דאין צריך עדים לקיומי [וכן האריך הגר"ח בזה], ויתבאר אי"ה במשך הפרק יותר.
- ח. **מהלך ב.** הרשב"א תי' קושית התוס' באופ"א, דבאמת הטעם בחרש וחרשת דחליצתה פסולה משום שאינם בני דעת, והא דאמרין הטעם דאינם באמר ואמרה הוא טעם גם לאלם דהוי בן דעת ואפ"ה פסולה לפי שאינו באמר ואמרה [והא דלא מהני גדול עומד על גביו, ביאר בחולין (דף יב:) משום דכל דבר שאפשר לעשותו ע"י שליח הוי עמידה על גביו כוונת העושה ומדין שליחות, אבל דבר שא"א לעשותו ע"י שליח אף עמידת בן דעת על גביו לא מעלה ולא מורידה במקום שצריך כוונה, והלכך חליצה שא"א לעשותה ע"י שליח לא מהני גדול עומד ע"י].
- ט. וכן מבואר בהרמב"ם שכתב (פ"ד הי"ג) וז"ל בד"א כשהיו יכולין לדבר שהרי הם ראויין לקרות, אבל אלם או אלמת אינם חולצין ואם חלצו חליצתן פסולה, ואינן חרש וחרשת שחלצו שלא עשו כלום לפי שהחרש והחרשת אינן בני דעת, עכ"ל. ומבואר בהרמב"ם דחרש וחרשת נפסלין משום עוד טעם דאינן בני דעת. וכן פי' בישוע"י (סי' קס"ט) בהרמב"ם.
- י. **מהלך ג.** הרמב"ן והריטב"א תירצו [חידוש בפשט] דמתני' דחרש וחרשת לא מיירי בחרש שאינו שומע ואינו מדבר כבכל מקום, אלא כאן מדברים על המדבר ואינו שומע דג"כ נקרא חרש, וע"ז קמ"ל דפסול משום דאינן בני קריאה.

[ד] בענין אי חליצת חרש וחרשת הוי חליצה פוסלה, או דאינו חליצה כלל, ונ"מ לפסול על האחין.

- א. והנה נחלקו הראשונים בדין חליצת חרש וחרשת אי הוי חליצה פסולה דפוסלתה על האחין, או דאינה חליצה כלל.
- ב. דהראשונים כתבו דהוי חליצה פסולה כמו בקטן, אבל הרמב"ם חילק דבאלם ואלמת דהחסרון משום דלאו בני קריאה אז הוי חליצה פסולה, אבל בחרש וחרשת דלאו בני דיעה נינהו אז אינה חליצה כלל.
- יא. ובסייעתא דשמיא על המשניות (הערה ס') כתב דהם אזלי לשיטתן דהראשונים נקטו דליכא חסרון של בני דיעה כיון דחליצה הוא מעשה בעלמא, ומהני גדול עומד על גביו ושפיר הוי רק פסול בהחליצה, אבל להרמב"ם דהחסרון משום דלאו בני דיעה שאינו חליצה כלל שפיר אינו חליצה פסולה. וק"ק על הגר"ח שפי' דעת הרמב"ם לגבי עדות לקיומי עפ"י התוס', אולם עיין בשו"ת בית הלוי (ח"ג סי' ב') שפי' הרמב"ם כשלא היה גדול עומד ע"י דרק אז אינו חליצה פסולה.